

ПРИ СВІТЛІ ТВОРЧОЇ УЯВИ

1965

Поет не той, хто втікає від прози життя, а той, хто цю прозу перетворює в поезію.

Не *відштовхувати* від себе минуле, що віджило, а *відштовхуватись* од нього, і в своєму устремлінні в майбутнє знаходити нові форми самовираження — ось що повинен робити поет, художник.

Мистецтву *навчити* неможливо, мистецтву можна лише *навчитися*.

Взяти від життя — нехай це не означає *уврати для себе*. Треба брати від життя для того, щоб віддавати людям.

Я визнаю лише одну владу над собою — владу краси.

Правда не завжди красива. Краса не завжди правдива. Художнику! Бійся фальшивої краси!

Немає вищого захоплення над захоплення людиною, красивою зовнішньо і внутрішньо.

Треба *не перейматися* чужим життям, а *пройматися* ним — тільки тоді воно буде збагненним у своїй суті.

День як сторінка у косу лінію, сонячним дощиком розлінована.

Входить в життя потрібно тільки через працю. Це його парадний вхід. Той, хто входить через «чорний» вхід, нічого не вносить в життя. Він прийшов, щоб *узяти*. Є ж такі люди, хто входить через «чорний» вхід? а робить вигляд, що зайшов через парадні двері.

Людина з гарною зовнішністю і вбогою душею — це ж виродок, котрий не творить, а руйнує. Художнику! Бійся фальшивої краси!

Краще вірші у прозі, ніж проза у віршах.

Якщо хочеш мати друга — спершу будь ним.

Від життя я отримую те, що ти в нього вносиш.

Постійна увага до себе, спостереження за зміною почуттів, прагнення ословити їх призвели до того, що я не можу ні радіти, ні журитися без уваги до твого душевного стану: якась частка свідомості завжди залишається поза чуттям, котра може стежити за моїм внутрішнім станом, через що я не можу захлинутися ні радістю, ні печаллю. Я не можу відчувати, щоб не осмислювати своє почуття, і не можу мислити без того, щоб не відчувати. Ось чому моя здатність відчувати і мислити залежить від настрою.

У мені живуть герої моїх ненаписаних творів, і я переказую на них усі свої життєві враження,

як турботливий батько заповідає своїм дітям усе своє багатство.

Мріяти — значить, дивитися вперед і бути вимогливим до самого себе, щоб зібратися з силами і підготуватися до дій для досягнення своєї мрії.

Той, хто *служить* своїй любові, вже не *творює* її. Треба не прислужувати любові, а налаштувати себе на служіння людям.

Щоб узнати людину, треба почути, як вона відгукується про інших людей.

Я розпізнаю себе в друзях.

Людина шукає в житті підтвердження себе.

Людина утверджується в житті перемогами.

Вражений горем, шукає співчуття. Вражений же радістю шукає, з ким би поділитися нею.

Щоб відчувати вітер часу, треба самому рухатися в житті. А щоб рухатися, я змушений підняти вітрила своїх переконань.

Людина виводить себе на орбіту радості реактивною силою віддавання себе людям через працю.

Якщо немає *жадібності* при сприйнятті докотишнього світу, не буде й *щедрості* при відтворенні його.

Істина для всіх одна, але шлях до неї у кожного свій, і цим люди відрізняються одне від одного.

Той, хто намагається принизити іншу людину, принижує тим самим самого себе.

Боротьба з самим собою, це боротьба за себе ж кращого.

У дружбі *зачинають духовно* одне від одного і в кожному народжується нова людина. Ось ці дві нові людини і творять свою любов. Без такого оновлення душ любов залишається тілесною без радості духовного єднання.

Ущербна людина робить неповноцінним і те, на що вона помножується.

Все, що увійде в душу, коли схвилювано б'ється серце, залишається в ній назавжди.

Митцеві завжди хочеться, щоб ще хтось добрий і чуйний любив неревним почуттям те, що любить він сам. Митець народжується з мрією про друга.

Людина народжується двічі. Друге народження робить її безсмертною.

Народитися вдруге — значить, знайти самого себе. Тільки така людина може утвердитися в житті через творчість.

Жінка, вродлива зовні й порожня внутрішньо — це пастка, з якої потім дуже важко вирватися. Художнику! Бійся фальшивої краси!

Журу можна поглибити до тієї межі, за якою вона перетворюється у світлий сум, на поверхні якого? наче білі лілії на чистій воді, розкриваються в промінні краси найпотаємніші мислі.

Натхнення для митця — та ж невагомість, це той його стан, коли він може створювати найвагоміше з усього, створеного ним.

У бажаннях люди роз'єднуються, в обов'язку — єднаються.

Критика, яка не сягає мети, може вразити того, хто критикує.

Правда життєва стає художньою правдою в світлі прекрасного.

Великі люди — природні: їм не треба прикидатися великими.

Інколи сім'я тримається на взаємному почутті власності, в яке вироджується невимоглива, егоїстична дружба. В такій сім'ї люди співіснують, не вживаючись одне в одного, обростаючи непроникною оболонкою замкненості, в яку ховаються під час сварок, породжуваних непорозумінням. Люди звикають одне до одного, їх єднає лише минуле, прожите разом, але тільки та сім'я по-справжньому здорова, міцна, яку єднає не минуле, а майбутнє.

Відкриваючи світ для себе, не вважай, що відкриваєш його ще для когось. Відкривай його для себе, а тобі скажуть, що ти відкрив і для інших.

Щоб узнати людину, треба збагнути те, що вона любить.

Радість матері бере початок із джерелець щастя її дітей.

Любов повинна стати глибинною течією душі. Тільки таке почуття, омиваючи душу друга, здатне створити клімат, в якому зможе розвиватися те краще, що закладено в людині.

Трапляються книги, як капустяний качан: листя багато, а розгорнеш його — всередині порожньо.

Поряд із другом повинно бути затишно.

У своїх переконаннях утверджуєшся, коли захищаєш їх.

Немає такої землі, яка була б нездатною народжувати своїх поетів.

На розгрозлому злітному полі аеродрому АН-2 забуксував. Викликати тягач, принесли лопати, підкопали, виволокли, як гарбу, але потім ця гарба злетіла у небо.

Скімлить: жити набридло. Вирішив звести рахунки з життям і викинувся з вікна... першого поверху.

Радість мусить не п'янити, і надавати тверезості поглядів на світ.

Земля не дозволяє ставитися до неї легковажно і, може, саме в цьому вся мудрість її влади над людиною.

Тільки двоє можуть дивитися в очі одне одному.

Людина сподівається на визнання себе такою, якою вона є. Це визнання дарується їй любов'ю до неї, котра є не тільки мірою людини, але й вимогливістю до неї ставати ще кращою.

Людина повинна виправдати віру в неї іншої людини.

Людина у світі людей підтверджується любов'ю до неї іншої людини.

Взаємна впевненість зближує людей. Їхнім довір'ям треба гордитися.

Кожному колесу хочеться бути ведучим.

Треба жити у відповідності до того, що оприлюднюєш. Кожне слово звучить обіцянкою підтвердити його ділом.

У кожній людині повинна бути своя зоря, але не настільки яскрава, щоб засліплювати, і не настільки гаряча, щоб обпикати.

Треба завжди бути достойним свого друга.

Допоможи людині подолати свою самотність — і вона назве тебе своїм другом.

Ознаки істинної дружби — вимогливість до друга і щедрість віддачі себе у ставленні до друга.

Кожне дитя, як брость, треба прищеплювати на стовбур національної культури, тільки тоді з нього виросте справжній громадянин.

Знати людину — не означає знати подробиці її минулого. Це значить — знати її майбутнє. Це — бути впевненим у ній без страху помилитися.

Людина все життя відчуває потребу відкритися комусь іншому з усім своїм кращим, що в неї є. Це потреба бути зрозумілим. Це потреба у визнанні її любов'ю. Є люди, котрі хочуть, щоб спершу любили їх, а потім вони, вдячні за любов, розщедряться на взаємність. Проте, є люди, котрі відчувають потребу любити самі. Многі з них потім стають поетами.

Часто той, в кого камінь на серці, перекладає його за пазуху.

Всі теорії проводяться в життя не словами, а діями.

Тепер я збагнув, що таке любов. Це — *пробудження до життя*.

Щастя — не в досягнутій меті, а в досяганні її.

Щастя в тім і полягає, щоб робити щасливою іншу людину.

Поезія, як і вино, котре чим довше стоїть, тим міцнішим стає. А відрізняється від вина тим, що робить погляд на довколишній світ кришталево прозорим.

Життя кожного з нас — твір на загадану тему: «Будь Людиною!» Тему загадує саме життя, і пишеться твір не словами, а діями.

Любов — це пісня без слів. Любити треба мовчки.

Друг — це той, хто зміцнює надію.

Людина творить за законами краси. За цими ж законами вона має творити і саму себе.

У дружбі відбувається взаємне поглиблення душ.

У людини є лише один обов'язок: бути Людиною.

Многі рвуться до влади з бажанням керувати людьми, а не справою, яку роблять ці люди.

Обдурювати інших — підлість. Себе обдурювати — боягузтво.

Кожен має жити так, щоб його друзі гордились ним.

Людина непомітно вживається в довколишній світ, його природу. Так зароджується відчуття Батьківщини. І тоді де б не опинилася ця людина, вона тяжітиме до рідного краю, де відчула себе *громадянином*.

Він говорив красиво. Він підтверджував мовлене поглядом, мімікою. Але руки говорили про інше. І я вірив рукам.

Місто, де живе твій друг, не видасться тобі чужим і незатишним.

Ставлення чоловіка до жінки залежить від того, кого він у ній вбачає.

Посів місце для того, щоб, звільняючи його, отримувати подяки.

Чоловік приречений *завойовувати* жадану жінку щоразу заново.

Мовчання у присутності жінки виглядає неповагою до неї.

Дуже важливо, щоб слова пролунати вчасно. Інколи фраза, котра була чогось варта, за хвилину стає безглуздою. Варто прогаяти мить — і слова втрачають свою цінність. Вони бліднуть. Вони линяють. Час владарює над ними. І тому не треба спізнюватися.

Кожен хоче бути збагненим. Кожен чекає, щоб його *відкрили* у світі людей, як невідому країну. Всяк очікує свого першовідкривача. Коли він приходить — його називають *другом*.

Він хотів звести в її душі храм любові, але вона надала перевагу іншому будівникові.

Людини немає без уявлення про щастя.

Він шукав серед жінок не ту, якій би міг подарувати себе, а ту, яку хотів би отримати, як дарунок життя.

Якщо любиш людину — хочеться бачити її кращою. Може, й любиш її не за те, що вона хороша, а що може стати ліпшою. І радієш, якщо твоя любов допомагає їй перевершити саму себе в боротьбі за себе ж кращу.

Замість того, щоб творити себе зсередини, він вдавався до підробки: *показушності*.

Я так люблю твою усмішку! Я так потребую її! Як дерево — сонця. У її світлі я наче визріваю. Мені треба навчитися викликати її. Для цього не треба бути чарівником. Для цього досить бути закоханим.

Так буває: тіло віддають одному, а душу — іншому. Щасливий той, чиї тіло й душа належать одній людині.

За необхідності вибирати завжди побоюєшся помилитися.

Вивільнитися від влади минулого — не означає: знехтувати ним. Треба виростати з минулого, робити його ґрунтом, що живить людину у її зростанні. В цьому процесі людина, оновлена сучасністю, стає громадянином. Це і є її другим народженням.

Той пробачає лжу другому, хто ладен сам йому збрехати.

Операцію на серці роблять інколи й пером.

Люди недолюблюють тих, хто був свідком їхніх поразок.

Хороша книга чи фільм завжди здаються короткими.

Люди так багато бажують одне одному щастя і так мало допомагають бути щасливими.

Прикро, якщо знецінюється минуле. Але ще прикріше, якщо знецінюється майбутнє.

Людина повинна *виражати* себе, а не *показувати*.

Мені завжди хотілося мати друга, який би допомагав мені бути самим собою.

Бути людиною — значить, бути переможцем.

Людина без сили волі — як машина без гальма. Вона живе не за обов'язком, а за бажаннями. Тому вона не діяч, а *споглядальник*. Такі люди, як правило, нічого не набувають. Розтринькавши себе на дрібниці, вони записуються у невдахи.

Стати мужчиною — не значить: пізнати жінку. Це значить — навчитися розуміти її.

У художньому творі не повинно бути нічого *ви-надкового*. Тоді в ньому не буде нічого й *зайвого*.

Той, хто не має належного сучасного, живе ми-нулим або майбутнім.

Владні жінки прагнуть підкорити чоловіка, змусити його поклонятися собі, як богині. Але чоловіки боготворять ту, яка не принижує, а вивищує їх, допомагає їм пересилити себе в боротьбі за себе ж кращого.

Доброту ображають тим, що намагаються оплачувати її.

Скоріше знаєш, за що не любиш людину, ніж за що любиш.

Критика не мусить бути гладенькою. Але вона не повинна бути й полірувальним папером. Що то за критика, якщо об неї не можна гостритись?

Не тільки вода, а й земля є дзеркалом людини.

Обрати позицію в житті — це не значить: вибрати зручний пункт для спостережень. Це значить — вибрати поле бою.

Я люблю працювати там, де інші відпочивають.

Я не люблю розмовляти по телефону. Це такий недосконалий різновид зв'язку! Не можеш сказати те, що хочеться, бо хтось може підслухати твоє зізнання. А так прагнеться цютливої розмови, коли ведуть її тільки двоє, коли бачиш очі друга, коли навіть мовчання красномовне, коли в коханому обличчі вбачаєш невимовне, для якого, здається, немає слів у жодній мові. В ньому відбивається вся музика душі, в якій живе любов.

Мені хочеться дивитися в твої очі, бачити твою усмішку. Вона мені дуже потрібна! Вона завжди для мене як дарунок. Але ж усмішку не перешлеш поштою. Щоб отримувати такі подарунки, я повинен бути поряд.

Я полюбляю розмовляти з тобою подумки. Для мене досить взяти твої руки в свої — і вони починають говорити. Вони такі щирі! Вони здатні стільки розповісти мені!

Люблю очі твої. Вони випромінюють тепле оте світло, що зігріває мене, тоді в мені зріють думки, як плоди, і я відчуваю себе духовним мільйонером і починаю розуміти безмежність людської щедрості.

Люблю твій голос. Але я вірю мовленому тільки тоді, коли слова підтверджуються інтонацією. Коли ми розмовляємо по телефону, голос твій стає невпізнаним. Я вслухаюся в нього. В ньому розпізнавані лише інтонації. Тепло твого голосу ніби губиться десь у дратах на вітрі, а його мелодійність не може передати недосконалий телефонний апарат. Для цього йому варто було б закохатися.

При людях ми розмовляємо незрозумілою для них мовою: я читаю вираз твого обличчя, погляди, усмішки, розгадую твої жести, рухи, наче вслухаюся в беззвучну музику. Адже грація — це музика тіла. Я люблю слухати її. Я вчуся розуміти цю мову.

Інколи наші усмішки, погляди, адресовані одне одному, перехоплюють, як шифрограми. Їх так просто розшифрувати! Тоді хочеться втекти від цих очей, що пильнують нас, хочеться загубитися, але тут і загубитися ніде.

Коли подивитися на місто з гори, воно виглядає таким затишним! Рівні ряди червоних черепичних дахів, схожих на буйки на хвилях розкішної зелені. Над одноповерховим містом зводяться вежі церков. Заводські труби здаються корабельними щоглами — місто наче пливе під вітрилами білих хмар.

А в місті почуваєшся так затишно! В ньому все невеличке: будинки, вулиці, площі, мости, вокзали, кінотеатри, поїзди, автобуси. І люди здаються також маленькими, наче в них немає ні великих бажань, ні прагнень, ні надій, ніби вони згодні вдовольнитися мізерним. А це все одно, що змиритися зі своєю незначущістю, з марністю свого життя.

Тут задихаєшся. Тут тісно. Хочеться втекти звідси. І тоді в тишині кімнати виношуєш план втечі. Але від себе нікуди не втечеш...

Я люблю нашу кімнату. Вона скидається на кютю. Лінії на стінах схожі на меридіани і паралелі, і стіни здаються картами з не зазначеними на них маршрутами. В які тільки мандрівки я не подаюся!

Пригадую, як хотілося мені в дитинстві подорожувати. І я, п'ятирічний хлопчак, йшов відкривати невідомі країни на околицю села. Мені так кортіло здійснити відкриття! І я здійснив його: *я відкрив самого себе*. Я збагнув, хто я такий. Але й досі не здійснив жодної справжньої мандрівки.

Я стою біля вікна і з висоти другого поверху вдивляюся в ніч. В її чорноті жевріє вогник. Він — наче світло маяка. Він — моя провідна зоря.

Вікно виходить на схід. І я наче веду свій дім-корабель через океан ночі до берега нового дня.

Я люблю нашу кімнату. Вона буває то робочим кабінетом, то вітальнею, то концертною чи глядацькою залою. Ти завжди незримо присутня в ній. Коли я працюю за столом, то уявляю, як ти нечутно підходиш, обнімаєш, нашіптujesz пестливі слова... Мені так гарно, коли ти зі мною! Ти — моя натхненниця.

Моє справжнє життя починається тільки увечері, коли я залишаюся сам, коли можу перемовитися з друзями про найпотаємніше, поділитися з ними радістю, зробити їх свідками того, чим живу, що люблю, чим захоплююся, щоб і вони разом зі мною захоплювалися тим же. Адже справжній

митець — це чарівник, котрий робить своїх друзів свідками того, що він бачить, любить, чим захоплюється, чи що ненавидить. Я волів би навчитися цьому чарівництву.

Коли я залишаюся наодинці, то відчуваю владну потребу в спілкуванні. Тоді я пишу листи друзям, наче споряджаю кораблі з вантажем невисловленого. Такі кораблі я споряджаю й до твого берега. Але мої кораблі так довго йдуть до тебе. Наче вони здійснюють кругосвітнє плавання. А так хочеться якомога швидше отримати підтвердження, що вони прибули в порт призначення. Що їх розвантажили. І що вантажеві зраділи.

Мені здається, що ти далеко-далеко... Тоді стає прикро, що не можу щодня бути поряд з тобою і, чого доброго, заздритиму кожному, хто матиме можливість бачити твою усмішку, чути твій голос. І я журюся...

А у вимикача таке вдоволене личко! Йому, бачите, весело. Я натискую його носик: гашу світло.

Уже далеко за північ, а мені не спиться. Я то сідаю до столу і, заплющивши очі, думаю, то починаю ходити по кімнаті, намагаючись звільнитися від гнітючого відчуття самотності. Потім підходжу до вікна, притуляюся гарячим чолом до холодної шибки. За вікном — ніч. Жодного вогника. І тиша така, наче дім опинився на дні океану. Наче це затонулий корабель. І тільки настільний світильник рятує кімнату від затоплення її темрявою.

Я вдивляюся в ніч. Далекі-далекі зоріє вогник. Він як світло в твоєму вікні. Наче ти також не спиш цієї ночі. Він такий недосяжний! Як зоря. Але я примружуюся — і від нього до очей простягається теплий промінчик. Він — мов твій привіт. І я намагаюся увити тебе. Я тяжію до тебе душею, наче росту в твоєму напрямку.

Мені завжди хочеться бути поряд з тобою. Я радію кожному побаченню, коли можу сісти навпроти, взяти твої руки в свої і, дивлячись ув очі, мовчки розмовляти з тобою, бачити себе у твоїх зіницях.

Так хочеться залишитися на самоті, щоб ніхто не перехоплював наших поглядів, не крав наших усмішок, не заздрив нам. Щасливці не заздрять. Заздрять нещасні, не здатні кохати. Вони не дозволяють нам дарувати себе одне одному навіть думками, поглядами, усмішками. І часто доводиться забирати з собою цей вантаж невисловленого.

А як не хочеться залишати тебе! Як не хочеться втискатися в тісний, задушливий автобус! Ні на кого не хочу дивитися, зосереджуюся на своїй уяві — і бачу твої очі, ласкаві й трохи сумні, твою усмішку... Погляд мій теплішає, я усміхаюся. Але

мені не хочеться, щоб хтось бачив цю усмішку, призначену не йому, не хочеться ні на кого дивитися цим поглядом. Завжди побоююся, що хтось нав'яжеться у співрозмовники, а мені так не хочеться, щоб хтось заважав мені бути подумки з тобою...

Ти так глибоко увійшла в моє життя! Не знаю, чому я так довіряю тобі. Певно, тому, що вірю в тебе. Мені так прагнеться бути збагненим! Хочеться зробити тебе свідком усього того, чим я живу, що люблю, чим захоплююся. І самому бути причетним до світу твоїх думок і почуттів. Мені потрібно, щоб хтось вірив у мене, щоб я міг оправдовувати цю віру. Коли ти дивишся на мене теплим поглядом, коли ти усміхаєшся мені — в мені зривається, наче плоди, ненаписані твори. Ти потрібна мені як сонце. У кожного чоловіка має бути своя зоря, до якої він міг би горнутися душею, у напрямку якої міг би рости.

Не всяка жінка володіє притягальною силою. Ти ж змушуєш горнутися. Я опинився в зоні твоєї привабливості — і тяжію до тебе. Ти — моя зоря. Буду щасливим, якщо тяжіння до тебе надасть вагомості всьому, що я напишу. Пригадуєш, моя повість не мала назви? Тепер вона є: «Засвіти свою зорю».

Нічний метелик б'ється у шибку, домагаючись, щоб його впустили. Він десь літає у пошуках свого сонця. Із нічних глибин він полинув на світло мого вікна. Я подарував йому сонце. Впускаю його. І продовжую розмову з тобою. Метелик сідає в коло світла настільної лампи. Він задоволений. Він знайшов своє сонце. Він такий гарний! Чомусь люди при зустрічі з красою намагаються одразу ж привласнити її. Метеликові тепло. Метеликові затишно. Я хотів би подарувати його тобі. Але для цього треба було б нахромити його на голку. А я не хочу цього робити. Він — дарунок ночі...

Метелик стривожився. Він ворухить крильцями. Його товсті руді вусики тремтять. Він, певно, відчуває, що я зараз відніму в нього сонце. Вже пізно. Я гашу світло. І повертаю метелика ночі.

*Мовчить Полтава, наче приголомшена:
Перехотілось людям говорити.* (Ліна Костенко).

Давно вже так усталилося: ниці
На ниві духу садять полуниці.

Микиті Чернявському:
Сьогодні пошта принесла
Мені листочок Ваш приймний.
Все, в ньому мовлене, приємлю.
І шлю свого Вам, як посла.

*Правда помстива. Письменник, який зрадив її,
змушений потім усе життя годувати ненажерливих дітей своїх, прижитих із брехнею, бо вони — вампіри, савці душі.*

Правда й справді мстива. Вона робить зрадливого художника безплідним.

Душа того, хто назавжди пустився рідної пісні і культури, зневаживши їх, бездомна: їй нікуди повертатись.

Якщо землю полишає вода — маємо в результаті пустелю.

Якщо душу полишає поезія — маємо в результаті мурла.

Є театри одного актора. Я ж автор одного читача: адресата моїх листів.

«*Біль шукає і знаходить найкращих*». (Левон Мкртчян).

Бійся не критики недруга, а його похвальби.

Колись вирішували все Вишні, тепер — всевишні.

13 травня. Удруге був біля дуба Залізняка (біля хутора Буда). Дуб — як собор. Сповідатися б сюди треба приїздити.

Сім'я — не співмножник, а дріб, де рідко буває співвідношення 1:1. Боротьба за лідерство здрібнює її.

Останнього 3028-го кита — останнього вбитого у ХХ столітті — піднято було на палубу китобійного судна «Советская Украина» Коли ж буде останнім китом поруйнований, погублений талант?

«...Мистецтво політичної маніпуляції в тому й полягає, щоб уміло видавати інтереси правлячого класу за інтереси всього суспільства». (В. Орлик).

1 червня. Не дозволяй душі нажебратися слів — чужих ошимків вигризених істин...

Є сім'ї, де подружжя грає в дурня. Є подружжя, що в боротьбі за сімейне лідерство грає ніби в шахи, намагаючись одне одному посатавити мат. В таких родинах найчастіше трапляються патові ситуації. А треба грати ніби в шашки — у піддавки. Таким чином легше позбутися вад на догоду коханому.

Ми — діти однієї матері: брати по мові.

«Неможливо створити в суцільно безглуздій системі якусь систему здорового глузду». (З радіопередачі).

5 липня. Якщо автор тільки милується красою рідної природи й людей у ній і не пише гіркої правди про недоладності у цьому не дуже білому світі — йому не болять, бо якщо болять — знаходяться слова, як *подорожники*, що прикладаються до ран душевних.

Надщерблена душа.

Леонардо — позашлюбний син нотаріуса да Вінчі — малював лівою рукою. Геніальний *лівша*. Він купував на базарах ув'язнених у клітках пташок і випускав на волю. Його вислів: «Мені здавалося, що я вчуся жити, а я вчився помирати».

О, як ми занехаємо душі!

16 липня. Майже вся розгортка «ЛУ» присвячена світлій пам'яті Григора. Он як воно буває: за життя мучили, цькували, брали за — хотів написати: горло, насправді ж брали, бралися за душу і руйнували її, як тільки могли, нищили, знецінювали, топтали по ній. А вона (душа письменника невмируща) трудилася і день, і ніч й зажила собі вічності, бо поки буде український народ — буде й Григор.

Загребельний пропонує ввести в обіг новий термін: *літературні вбивці*. Скільки праведників відправили вони на той світ!

У лелече гніздо на полишеному димарі клубної котельні села Лукашівки сів бджолиний рій. Щоб викурити його, запалили вогонь унизу в трубі, а павутинням він гайсонув угору, гніздо зайнялося. Люди кинулися гасити. Розметали паліччя. А вночі гуртом мостили гніздо на тому ж місці, щоб лелеки не покинули території клубу. На ранок вони були в гнізді. Всі полегшено зітхнули. Лелеки ніби *зацурали* димар. Люди пробували мостити їм гніздо поруч на стовпі — не прийняли дарунку.

«Тяжко самотньому!» — зітхав колись Гоголь.

«Тяжко запряженому!» — зітхає нині кожен митець, перебуваючи на службі.

Допоки — ми, допоти й Україна.

Юстирування душі — настроювання на дружбу, на любов, на доброту, на творчість.

Хмарно. Ні провітку на небі. От-от піде дощ.

Таке враження, ніби дивився на жінку, котра ось-ось заплаче.

Пройшовся до Пагорба Слави. Біля обласного краєзнавчого музею стрів скульптора Станіслава Грабовського: неголений, захеканий, з пучком нехворощі в руці.

— Тричі ставав, поки зійшов на гору. Од Дніпра йду. Оце ж поспорив із хлопцями, що слово Чорнобиль походить не від *чорної біли*, а від *чорної биллини* — ось цієї бадиллини.

Дивився фільм Андрія Тарковського «Андрій Рубльов». Особливо вражаюча фінальна дія: *лїт-тя дзвона*. Нові, виправдані ракурси. Осліплення — символічна сцена. Дощі — негода за негодою. Як зависи. Можна сказати: *дощі Тарковського*. Як плач його душі. Деталі фільму: колись на хресті був розп'ятий Христос, тепер — народ. Хомут

на стіні — емблема запряженості. Жодного разу не показано Рубльова за роботою. Головне для художника — не малювати, а думати. Штабелі напиляних дерев — натяк на сучасні репресивні вбивства. Ті, кого вчив Христос, прийшли подивитися, як його розпинатимуть. Мовчазний, заціплений Рубльов — промовистий протест проти непотрібності нашої творчості там, де дбають тільки про вигоду. «Побачиш у натовпі живий погляд — наче причастишся». (З фільму). Німа жінка поряд із Андрієм — його душа. Її звабили. Важко не грішити в грішному (брехливому) світі. Полотно на землі — і сніги на протилежному схилі, як не написані полотна. Дзвін освячували з чотирьох боків. *Мотуз* на його фоні. Дзвін спочатку не бемкас, а тільки крекче, поки розгойдують било, а задзвонить тоді, коли його добряче розгойдають.

20 липня. Лягти б на видавництво, як на дзот, щоб піднялись письменники в атаку.

«В поезії завжди війна. І тільки в епохи суспільного ідіотизму настає мир або перемир'я». (О. Мандельштам).

Розлита енергія бездіяльна. Тільки підперта якоюсь греблею — дієва, плідна. Значення заборон.

Душа розчахується на протиріччях.
Мозок — не стільки орган, як орган.

Російське прислів'я:

*Есть хлеб на стол —
и стол — престол,
а нет ни куска —
и стол — доска.*

Далі буде.

Сергій ЧИРКОВ

З ОДНОГО КОРЕНЯ

Можете не перевіряти: якщо на Миколину могилу впаде дозрілий жолудь, тихо ляжуть огорнуті ніжно-зеленими сережками двокрилі березові плоди, спланерує, буравлячи повітря, ціла кленова ескадрилья, злетить, дотримавшись на духмяній гілці до жовтня, триголовий зародок липи, дістанеться за вітром чи в який інший спосіб насіння чорної тополі — першою проросте в Миколиних ногах саме осокір.

Випнеться з землі набагато раніше навіть за непримхливу березу, котра звикла першою займати вільні й не дуже простори, котра й за полярним колом — хоч карликом, а неодмінно прокльоне.

Микола усміхнеться, як завжди робив при зустрічі, поки був живий, і промовить: «Привіт, земляче. Як справи?». І відтоді робитиме так щоранку, дочекавшись, аби осокір прокинувся і струсив з крони нічне марево.

Сам Микола, починаючи з 7 липня 2009 року не спить, адже він відтоді — суцільна душа, не залежна від тілесних забаганок, якій спати нічим.

Зріднилися вони ще у Третьяківці, піднявшись з одного кореня.

Зовні їх ніхто не плував: осокір — високий, ставний і дуже кучерявий, навіть якщо дивитися здаля; Микола — середнього зросту, з не надто густим, як під кавказьке сонце їхати, листям. Проте обидва мали однакову неспішність у рухах,

не любили порожнього шелестіння, наче пересічна акація, і обидва усвідомлювали власне призначення.

Осокір, щоб не зрубали і не наробили з нього сірників, фанерних ящиків чи високоякісного паперу для поетових віршів, нікуди їхати не став — залишився стояти у селі при забитій дорозі.

Микола через те саме навпаки — поїхав якнайдалі. Аж не Кавказ, де українським поетом бути набагато безпечнішим, ніж удома, бо у чужих землях було заведено не так писати своє, як, навчившись, перекладати чуже, зміцнюючи у такий спосіб дружбу народів, а не розхитувати те, що мало бути міцним і непорушним.

Зустрілися вони лише за два роки — коли після повернення з Баку добровільному вигнанцеві дозволили видати книжку віршів. Щоправда всередині нічого про земляка з серцеподібним листям не було, зате на обкладинці чорніло: «Рік — осокір».

Микола страшенно радів, бо ніщо захалявне поезією бути не може. Тепер же він мав книжку, яку міг бачити хто завгодно і яка давала право вважатися поетом. По-друге, його «Осокір» вийшов «кучерявий, шашелем не побитий, гусінню не об'їдений», як написав він на моєму примірнику. Тобто, пробився до читача з мінімальними цензурними втратами. А по-третє — авторові вдалося протягнути повз увагу літературних ревнителів (та ще й на обкладинку!) справжнісінький паліндром, що дозволялося лише мертвим класикам у розділі «З не опублікованого».